

УДК: 330.341.1: 634(477); DOI: 10.31388/2519-884X-2021-44-143-147

Мазур К.В., к.е.н., доцент,
завідувач кафедри аграрного менеджменту та маркетингу
kv_mazur@ukr.net

Легойда А.О., магістрантка lehoida20221@ukr.net
Вінницький національний аграрний університет

ДОСЛІДЖЕННЯ СТРАТЕГІЧНИХ ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ СЕЛЕКЦІЇ ПЛОДОВИХ КУЛЬТУР В УКРАЇНІ

Анотація. В дослідженні проаналізована стан розвитку селекції плодівих культур. Охарактеризовані процеси інвестування в державні господарства, що займаються селекцією плодівих культур. Запропоновано напрямки розвитку селекції в рамках програми інвестицій від приватного сектора в дослідні державні господарства в тому числі в структуру Інституту садівництва НААН України для залучення додаткових коштів для селекції нових сортів кісточкових культур з метою подальшого промислового вирощування яблунь на території України та експорту саджанців за кордон.

Ключові слова: інвестиції, стратегія, плодіві, насадження, програма, селекція.

JEL code classification: Q18

Mazur Kateryna, PhD, Associate Professor,
Head of the Department of Agricultural Management and Marketing
kv_mazur@ukr.net

Legoida Anna, undergraduate
lehoida20221@ukr.net

Vinnitsia National Agrarian University

STUDY OF STRATEGIC PROSPECTS OF DEVELOPMENT OF FRUIT CULTURE SELECTION IN UKRAINE

Abstract. Overcoming negative trends and ensuring sustainable development of fruit crop selection requires improving the system of economic and legal support of the industry, its harmonization with international standards. The study analyzes the state of development of fruit crop selection. The issues of nursery base development, creation of conditions for full transition of production of planting material of fruit and berry crops on a virus-free basis are investigated. Insufficient attention is paid to the introduction of innovative technologies for the production of fruits and berries and the implementation of scientific support for the horticultural industry.

The processes of investing in state farms engaged in the selection of fruit crops are described. The directions of development of selection within the program of investments from the private sector in research state farms including in structure of Institute of Horticulture of NAAS of Ukraine for attraction of additional means for selection of new grades of stone cultures for the purpose of further industrial cultivation of apple-trees in Ukraine and export of saplings abroad are offered.

The purpose of the National Investment Fund, which is to create favorable conditions for the implementation of large-scale investment and socially significant projects, the development of international economic cooperation and increasing the competitiveness of Ukraine.

Measures to promote the National Investment Fund of Ukraine to attract private investment in the development of breeding work at research stations of the Institute of Horticulture NAAS are proposed. By investing in the investment of selection works, the investor will have the right, together with the NAAS IP, to use the relevant patents and obtain seedlings adapted to the requirements of each potential investor.

Key words: investments, strategy, fruit, plantings, program, selection.

Постановка проблеми. Подолання негативних тенденцій та забезпечення сталого розвитку селекції плодівих культур потребує удосконалення системи економіко-

правового забезпечення галузі, узгодження її з міжнародними стандартами. Необхідним також є активізація інвестиційної політики, зокрема за рахунок розширення доступу селекціонерів до інвестиційних ресурсів.

Доцільно провадити виважену сортову політику, що передбачає широке впровадження тільки районованих вітчизняних та зарубіжних сортів на засадах ліцензування. Особливо гостро стоїть питання розвитку розсадницької бази, створення умов для повного переходу виробництва садивного матеріалу плодових та ягідних культур на безвірусній основі. Недостатньо уваги приділяється впровадженню інноваційних технологій виробництва плодів і ягід та здійсненню наукового забезпечення галузі садівництва.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні та практичні аспекти стратегічного управління підприємствами АПК та формування їх стратегій знайшли відображення в працях: Г. Калетніка, К. Мазур, Я. Гонтарука, І. Фурман та ін. [1-5]. Поглибленні дослідження проводилися в напрямку реструктуризації переробної промисловості АПК в тому числі плодоовочевого підкомплексу. Проте без розвитку селекції плодових культур розвиток переробного сектору АПК буде неповноцінним. Тому дослідження стратегічних напрямків розвитку селекції потребує подальших наукових досліджень.

Формулювання цілей статті. Цілями статті є дослідження стану селекції плодових культур в ДП ДГ Подільської дослідної станції садівництва Інституту садівництва Національної академії аграрних наук України та розробка моделі залучення приватних інвестицій в дослідні господарства з метою активізації розвитку галузі садівництва.

Виклад основного матеріалу дослідження. Україна має значні переваги перед країнами ЄС за природно-економічним потенціалом для розвитку промислового садівництва. Це передусім підтверджується тим, що в державі за умов найповнішого використання такого чинника високої економічної ефективності садівництва, як поглиблення зональної спеціалізації, можна досить успішно вирощувати всі без винятку плодові та ягідні культури помірного клімату. На жаль, ця перевага ефективного ве-

дення промислового садівництва використовується поки що незадовільно, в тому числі через недостатнє фінансування розвитку селекції.

На думку Калетніка Г.М. розвиток підприємств системи АПК характеризується диференціацією за підгалузями у зв'язку з низкою причин, таких як ефективність використання капіталу, трудових ресурсів, а також економічна ефективність виробництва та виникненням нових видів продукції. Виходячи з аналізу цих факторів пропонується трактування поняття диференціації розвитку галузей, як процесу розвитку підприємств за показниками ефективності використання активів, власного капіталу, трудових ресурсів, ефективності виробництва та можливості створення нових галузей [2, с. 11-12].

На думку Гонтарука Я.В. неефективне управління та необхідність освоєння нових виробництв вимагають проведення реструктуризації на підприємствах АПК [5]. В тому числі переробні підприємства можуть стати потенційними інвесторами в сфері селекції плодових культур, що в перспективі їх забезпечить більш якісною сировиною.

Особливо увагу слід звернути на процеси інвестування в державні господарства, що займаються селекцією плодових культур. Досить потужним та передовим підприємством в селекції зерняткових є ДП ДГ «Подільська дослідна станція садівництва інституту садівництва Національної академії аграрних наук України».

Інтенсифікація виробництва плодів в ДП ДГ Подільської дослідної станції садівництва інституту садівництва Національної академії аграрних наук України передбачає не лише створення того або іншого типу насаджень, але і дотримання усього комплексу агроприймів, що забезпечують хороший ріст і плодоношення дерев. Виконання в садах з деревами на слаборослих підщепах усіх агроприймів, рекомендованих для тієї або іншої області, дозволяє отримувати високі і стійкі урожаї. Проте агротехніка слаборослих насаджень має і свої особливості. У зв'язку із слабким розвитком і ламкістю скелетної частини кореневої системи карликові дерева яблуні і груші слід розміщувати на добре захищених ділянках. У сприятливих умовах розміри кварталів слід обмежувати –

8 – 10 га для дерев на карликових і 15 – 18 га для дерев на напівкарликових і середньорослих підщепах.

На сьогодні Інститут садівництва НААН спільно з компанією IT-LYNX LLC розпочали проект з розробки наукових принципів та створення інформаційної системи моніторингу стану садових насаджень, оцінки та прогнозування умов навколишнього середовища, умов функціонування агросистем, сигналізації загроз виникнення хвороб та розповсюдження шкідників плодово-ягідних культур.

Проект передбачає:

- розробку екологічно доцільних технологій біоконтролю шкідливих організмів: мікробіометод захисту рослин - створення біопрепаратів комплексної дії на основі агрономічно-цінних штамів мікроорганізмів;
 - моніторинг стану насаджень плодово-ягідних культур на основі метеорологічної, агротехнічної та біологічної інформації про культуру і сорт в різних кліматичних зонах;
 - розробку прогнозуючих моделей ризиків розвитку хвороб і поширення шкідників;
 - моніторинг щодо виявлення сприятливих умов і оптимальних строків для проведення агротехнічних заходів;
 - створення мережі метеостанцій в різних садівничих зонах, а також сервера баз даних накопичувальної спостережко-контрольної та аналітико-прогнозної інформації (банк даних);
 - розробку програмного забезпечення для роботи в on-line режимі.
- Впровадження інноваційних принципів при плануванні проведення агротехнічних заходів допоможе:
- оптимізувати використання добрив та засобів захисту рослин;
 - раціонально використовувати природні ресурси;
 - знизити витрати, пов'язані з проведенням аграрних робіт;
 - збільшити показники врожайності сільськогосподарських культур;
 - поліпшити якість і безпеку готової продукції садівництва [7].

Нині селекцію яблуні в Інституті садівництва НААНУ і в тому числі на ДП ДГ Подільської дослідної станції садівництва інституту садівництва Національної академії аграрних наук України спрямовано саме на отримання імунних і високостійких сортів — таких, які б дозволили зменшити фунгіцидне навантаження або й узагалі зняли потребу хімічного захисту яблуні від парші. Це забезпечило б виробництво екологічно безпечних і, головне, дешевих плодів.

Вихідний матеріал для селекційної роботи — перші закордонні сорти й гібридні форми яблуні, що мали імунітет до парші, в Україну були завезені наприкінці 1970-х років. Уже 2006 року до Державного реєстру сортів були внесені імунні, створені в Інституті садівництва НААНУ сорти, — Едера, Гарант, Амулет, Скіфське золото, Перлина Києва. Селекційна робота у цьому напрямку триває. Майже всі сорти, які протягом останніх п'яти років ІС НААНУ підготував до внесення у реєстр, окрім імунітету до парші мають також і стійкість до борошнистої роси, їхнім плодам властивий гармонійний смак та привабливий вигляд, зимові сорти придатні до тривалого зберігання. Це нові літні сорти Малуша, Паланка, Настя; зимові — Тодес, Дміана, Соломія, Дожниця: усі вони мають ген імунітету Vf від *Malus floribunda* 821. Варті уваги й нові, стійкі до парші та борошнистої роси, зимові сорти Злато та Лілея.

Усі згадані новинки можна застосовувати в інтенсивному садівництві, їм не потрібні специфічні сорти-запилювачі. Залучення даних стійких сортів у вирощування дає змогу значно скоротити обсяги унесення засобів захисту рослин, як наслідок, собівартість продукції значно знижується. Нові сорти можна вирощувати й за самих лише біологічних методів захисту. Проте для цього на даний час інвестицій з державного бюджету недостатньо.

Кабінет міністрів створив державне підприємство «Національний фонд інвестицій України» та затвердив його статут. Відповідне рішення схвалене на засіданні уряду 31 березня, повідомляє Мінекономіки (Постанова КМУ від 31 березня 2021 р. N 295)

Метою діяльності Націнвестфонду є створення сприятливих умов для реалізації мас-

штабних інвестиційних та соціально значущих проєктів, розвитку міжнародного економічного співробітництва та зростання конкурентоспроможності України.

Відповідно до затвердженого статуту предметом діяльності Націнвестфонду є: залучення та концентрація фінансових ресурсів для реалізації інвестиційних проєктів; фінансування та реалізація пріоритетних інвестиційних проєктів; залучення інвестицій; підготовка інвестиційних та інших проєктів; управління об'єктами власності відповідно до закону; утворення інвестицій-

них фондів, участь у інвестиційних фондах; участь у спільній діяльності; участь у соціально значущих проєктах [8].

Нами пропонується з метою розвитку селекції створити програму інвестицій від приватного сектора в дослідні державні господарства в тому числі в структуру Інституту садівництва НААН України щоб залучити додаткові кошти для селекції нових сортів кісточкових культур з метою подальшого промислового вирощування яблунь на території України та експорту саджанців за кордон (рис.1.).

Рис. 1. Модель залучення приватних інвестицій в селекцію плодових культур в Україні

Нами пропонується за сприяння Національний фонд інвестицій України залучення приватних інвестицій в розвиток селекційних робіт на дослідних станціях Інституту садівництва НААН. Інвестор вкладаючи кошти в інвестування селекційних робіт матиме право спільно з ІС НААН на використання відповідних патентів та отримання саджанців кісточкових культур адаптованих до вимог кожного потенційного інвестора.

Висновки. Визначальним у технологіях створення та продуктивного використання насаджень плодових культур є їх найбільш ефективна конструкція. Головними чинниками конструкції садів різних порід є підщепа, сорт і форма крони, які є визначальними при оптимізації схеми садіння. При виборі відповідного типу саду необхідно перш за все оцінити біологічні властивості культур, підщеп і сортів та їх придатність для вирощування в конкретному ґрунтово-

кліматичному районі зони та для цільового призначення плодів (споживання свіжими чи промислової переробки).

Сучасне садівництво базується на інтенсивних технологіях вирощування, при якому на гектарі розміщується 2–5 тис. і навіть до 10 тис. дерев на карликових вегетативно-розмножуваних підщепах, поглибленні дослідження в сфері селекції садових культур на базі ІС НААН України дадуть можливість забезпечити галузь садівництва вітчизняни-

ми сортами, що значно підвищить конкурентоздатність продукції.

Нами пропонується за сприяння Національний фонд інвестицій України залучення приватних інвестицій в розвиток селекційних робіт на дослідних станціях Інституту садівництва НААН. Інвестор вкладаючи кошти в інвестування селекційних робіт матиме право спільно з ІС НААН на використання відповідних патентів та отримання саджанців плодівих культур адаптованих до вимог кожного потенційного інвестора.

Список літератури:

1. Мазур К. В., Загородня Ю. В., Олійник В. П. Управління інвестиціями на підприємствах АПК Вінницької області. *Молодий вчений*. 2015. № 12 (2). С. 70-73.
2. Калетнік Г.М., Гонтарук Я.В. Диференціація розвитку галузей переробної промисловості аграрного сектору Вінницької області. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2020. № 3 (53). С. 7-23.
3. Гонтарук Я.В. Факторний аналіз залежності розвитку переробних підприємств АПК області від здійснення заходів реструктуризації. *East European Scientific Journal Wschodnieuropejskie Czasopismo Naukowe*. 2016. № 10. Part 1. P. 26-30.
4. Фурман І.В., Гонтарук Я.В. Теоретичні основи формування стратегії розвитку аграрних підприємств зернового напрямку. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 23. С. 80-87.
5. Статистичний збірник «Діяльність підприємств промисловості Вінниччини». Відповідальна за випуск С.В. Рибалко. Головне управління статистики у Вінницькій області. Вінниця 2019. 152 с.
6. Мазур К.В., Гонтарук Я.В. Стратегічні напрямки розвитку переробних підприємств АПК на інвестиційно-інноваційній основі. *Slovak international scientific journal*. 2020. № 43. P. 18-28.
7. Сайт Інститут садівництва НААН України URL: <http://sad-institut.com.ua/ru/proponuemo/proekti.html>
8. Сайт Міністерства економіки України URL: <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=1403a425-d6c3-4b7e-adcb-52a44d293037&title=UriadStvorivnatsionalniiFondInvestitsii>

References:

1. Mazur K. V., Zahorodnia Yu. V., Oliinyk V. P. (2015) Upravlinnia investytsiyamy na pidpriemstvakh APK Vinnytskoi oblasti. *Molodyi vchenyi*. № 12 (2), pp. 70-73.
2. Kaletnik G.M., Hontaruk Ya.V. (2020). Dyferentsiatsiia rozvytku haluzei pererobnoi promyslovosti ahrarnoho sektoru Vinnytskoi oblasti [Differentiation of development of branches of processing industry of agrarian sector of Vinnytsia region]. *Ekonomika, finansy, menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky – Economics, finance, management: current issues of science and practice*, 3 (53), pp. 7-23.
3. Hontaruk Ya.V. (2016). Faktorny analiz zalezhnosti rozvytku pererobnykh pidpriemstv APK oblasti vid zdiisnennia zakhodiv restrukturyzatsii [Factor analysis of the dependence of the development of processing enterprises of the agro-industrial complex of the region on the implementation of restructuring measures]. *East European Scientific Journal Wschodnieuropejskie Czasopismo Naukowe*, 10, 1, pp. 26-30.
4. Furman I.V., Hontaruk Ya.V. (2019). Teoretychni osnovy formuvannia stratehii rozvytku ahrarnykh pidpriemstv zernovoho napriamku [Theoretical bases of formation of strategy of development of the agricultural enterprises of the grain direction]. *Investytsii: praktyka ta dosvid – Investments: practice and experience*, 23, pp. 80-87.
5. Statystychnyi zbirnyk (2019). «Diyalnist pidpriemstv promyslovosti Vinnychchyny» [Activity of industrial enterprises of Vinnytsia region]. Vidpovidalna za vypusk S.V. Rybalko. *Golovne upravlinnya statystyky u Vinnytskij oblasti. Vinnytsya*. 152 p.
6. Mazur K.V., Hontaruk Ya.V. (2020) Stratehichni napriamky rozvytku pererobnykh pidpriemstv APK na investytsiino-innovatsiinii osnovi [Strategic directions of development of agro-industrial processing enterprises on the basis of investment and innovation.]. *Slovak international scientific journal*. № 43, pp. 18-28.
7. Sait Instytut sadivnytstva NAAN Ukrainy URL: <http://sad-institut.com.ua/ru/proponuemo/proekti.html>
8. Sait Ministretva ekonomiky Ukrainy URL: <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=1403a425-d6c3-4b7e-adcb-52a44d293037&title=UriadStvorivnatsionalniiFondInvestitsii>